

keréknyomok

2008/NYÁR ORIENTALISZTIKAI ÉS BUDDHOLÓGIAI FOLYÓIRAT

Tartalom

BEVEZETŐ

RUZSA FERENC

Couleur locale 3

TANULMÁNYOK, FORDÍTÁSOK

HAMAR IMRE

A Yogācāra filozófia hatása
az Avatamsaka-sūtrában
és kínai értelmezéseiben 5

KÓSA GÁBOR

A három bölcs visszatérése –
Buddha, Konfuciusz és
Mānī alakja a Huahujingben 25
(*Buddho-Manichaica IV.*)

KALMÁR ÉVA

Mulian pokoljárásának története
a kínai helyi színhátékban 39

SZATHMÁRI BOTOND

A tibeti *csham* tánc 49

SZILÁGYI ZSOLT

A buddhista egyház
a modern mongol
társadalomban 60

MAJER ZSUZSA

TELEKI KRISZTINA
Kolostorok
régén és ma 74
a mongol vidéken

BARTA ZSOLT

Buddhista elmek 89
a mongol tűzkultuszban

SUMMARIES IN ENGLISH 102

KALMÁR ÉVA

Mulian pokoljárásának története a kínai helyi színjátékban

Mulian pokoljárásának története már a 7–8. század óta elterjedt témája a kelet-ázsiai és belső-ázsiai folklórnak. Kínában Dunhuangban előkerült, 9–10. századi teljes irodalmi szövegek mutatják a téma népszerűségét, a holtak lelkének megmentéséért bemutatott szertartásokhoz kapcsolódva újabb és újabb változatok jöttek létre későbbi korokban. A 16. századtól kezdve a helyi színjátéktípusokban is feldolgozták a „Mulian megmenti anyját” témát, és az előadásokról is több feljegyzés maradt fenn. E rituális színjátékban egybeolvadnak a buddhista, taoista és konfuciánus vallási elemek, követhetjük továbbá a szereplők, elsősorban Mulian sámánokéhoz hasonló próbatételeit és képességeit. A kínai helyi színjáték több formájában nemcsak a történet szereplőit, hanem maguk a színészek, az előadók is sámán-beavatás jellegű próbatételnek vannak kitéve valamennyi előadás alatt. Jelen cikk kitér a Mulian játék egy Zhejiang tartományi változatára, továbbá a hangzhoui Mulian némajátékra és Kenneth Dean nyomán a hakka temetési szertartás keretében Taiwanon előadott Mulian előadásra.

Nem állt módomban helyszíni kutatásokat folytatni, kizárólag mások adatgyűjtésére, leírásaira hagyatkozom, elsősorban kínai nyelvű könyvekre és tanulmányokra.¹

Röviden a témáról magáról, mert ha *in medias res* a Kína különböző vidékein előforduló változatokról kezdenék beszélni, talán nem volnának világosak a történet összefüggései. Buddha tíz legfőbb tanítványa közül az egyiknek, Maudgalyāyanának a nevéhez fűződik a buddhista irodalom egyik nevezetes pokoljárás-története. A történet Dunhuangban kínai nyelven több változatban is fennmaradt irodalmi feldolgozása valódi pokoljárás-história, másfelől nyilvánvalóan egy akkor, a 9–10. században már elterjedt szertartásnak a szövege. Mulian (azaz Maudgalyāyana), amikor elnyeri a hat természetfölötti képességet, szüleit keresi a túlvilágon, de a mennyekben csak apját találja, anyjáról azt a hírt hallja, hogy vétkei miatt a pokolban senyved. Ezért végigjárja a poklokat, maga nem elég erős, hogy minden pokol kapuját megnyithassa, ezért Buddha segítségét kéri, végül valóban megszabadítja anyját a szenvedéstől. A szöveg által tükrözött szertartás az Ullambana ünnephez kötődik, buddhista ünnephez, melyet Kínában a hetedik holdhónap tizenötödik napján tartottak meg, amikor is az ünnepen bemutatott áldozat által mindenki hetedíziglen megválthatta őseit a rossz születések karmájától.² Ez az ünnep Indiától

¹ Itt köszönöm meg Major Kornéliának, hogy Taiwanból a Mulian témával foglalkozó fontos könyveket szerzett számomra. (Wang 1993.) továbbá köszönöm Irmtraud Fessen-Henjes német kolléganőmnek, hogy segítségemre volt az irodalom összegyűjtésében és a berlini Humboldt Egyetem egyetemi könyvtárának, azon belül is az Asien-Afrikawissenschaftler Sitz-nek, hogy lehetőséget

teremtett, hogy e könyvtárban tanulmányozhassam a Mulian-történet forrásairól, változatairól, tartományonkénti előfordulásairól szintén Taiwanon kiadott sorozatot, melynek több mint harminc kötete teljes egészében hozzáférhető ezen a helyen. (Wang, 1993–97.)

² Teiser 1996: 31–40; 43–83.

Kínán és Koreán át Japánig, Mongóliától Tibeten át Délkelet-Ázsia országaiig mindenütt elterjedt, a szülők iránti tisztelet, az anyától kapott gondoskodás viszonzása jegyében számtalan verses és prózai mű született.³ A mongol változatokkal magyar kutatók is foglalkoztak.⁴

Kínában a témát feldolgozó művek nagy része színjáték: *Mulian xi* 目連戲, Mulian-játék (Megjegyzendő: Mulian – Maudgalyāyana kínai neve – az „anyaszeretet” kifejezés homonimája a kínaiiban.) De különleges színjáték típussal van dolgunk: rituális játék, melyet sokszor nem hivatásos színészek adnak elő, olykor buddhista és/vagy taoista szerzetesek is részt vesznek benne, a történet váza azonos, de Kína-szerzte kibővül a helyi dallamvilág és a helyi hiedelemvilág különféle elemeivel, a kínai irodalom, legendavilág, sőt a történelem egyes alakjai és történései is megjelennek egyik-másik változatában.

A Mulian-játék Kínán belül elsősorban Zhejiang, Anhui, Jiangsu, Jiangxi, Hunan, Sichuan és Fujian tartományokban volt elterjedve, számos igen sajátos formáját, többek között temetési szertartásokhoz kötődőket is, lejegyezték és megörökítették Taiwanon és Fujian tartományban. 1949-ig Kínában a szárazföldön is több-kevesebb rendszerességgel elő is adták évente, vagy meghatározott periódusonként. 1949 után betiltották mint „babonás hiedelmet tápláló” művet és szokást. Az 1980-as években újjáéledt, mint annyi minden más a „kulturális forradalmat” követően Kínában, a hagyományok megőrzésének hívei (de nem tradicionalisták!) nemzetközi segítséggel sokat tettek a még élő előadók felkutatásáért, a szövegek lejegyzéséért. Az 1980-as években eleinte nem nyilvános előadásokat rendeztek a még élő, hajdani előadók részvételével, majd vidéken nyilvános előadások is születtek: Anhui tartományban 1988-ban, Hunan tartományban 1989-ben, Fujian tartományban 1991-ben, a Sichuani Minyangban 1993-ban. A legnagyobb és leglátványosabb bemutató Hunanban volt 1989 októberének végén, Huaihua városában.⁵ Több nemzetközi tudományos ülészakot is szenteltek a témának, többek között Berkeley-ben 1987-ben, Hunanban 1989-ben és Quanzhouban 1991-ben. Ennek köszönhető az a gazdag anyag, amelynek egy részét módom volt átnézni. Napjainkban pedig segélykiáltások jelennek meg újságokban (és a világhálón), hogy ne hagyják végleg elpusztulni ezt a hagyományt⁶.

Az elején a Ullambana ünnephez kötődő szertartást említettem, mint ami a játék és a rítus alapját képezi. De ami Kínát illeti, bonyolultabb összefüggésekről van szó. Eredetileg valóban indiai és belső-ázsiai eredetű, buddhista templomi szertartás (mint Stephen Teiser kimutatja, a buddhista szerzetesek nyári elvonulását követő nyilvános bűnmegvallás fonódik egybe a taoista kísértet-ünnepel és pokoljárással⁷), amint Kínában ez történni szokott, összekeveredik más, olykor nagyon ősi és őshonos rítusokkal, mint pl. a szintén színjáték-szerű formában előadott ragályűző szertartások, vagy későbbi taoista, ősök gyógyítását vagy alvilági kínoktól való megmentését célzó az Égi Mesterek gyakorlatában előforduló rítusokkal⁸. Buddhista jellege feloldódik a kínai népvallás korántsem egységes hiedelemvilágában, sámánisztikus próbatételekből, taoista varázslásokból és a Változások Könyve előírásait megjeleníteni hivatott táncokból, rituális étkezésből és még számtalan más elemből álló „játékok” láthattak tehát, akik részt vettek a szertartáson vagy az előadásban. Egyes változatok Mulian történetébe beleszövik a Tang-kori szerzetes-zarándok Xuanzang utazását a szent könyvekért Indiába, szerepeltetik az

3 Mair 1986-87.; Sárközi 1976.; Sárközi 2002.

4 Lőrincz 1982.; Lőrincz 1996.; Iván 2000.

5 Judd 1994.

6 QQ 2006.

7 Teiser 1996: 31–42.

8 Strickmann 1985.

ezen utazásról szóló regény, Wu Cheng'en *Nyugati utazása* alakjait, vagy maga Mulian is különböző életeken át más-más alakot öltve jut el a pokoljárásig, anyja megmentéséig (pl. lázadók vezéréként vagy foglalkozásából következőleg állatokat gyilkoló mészárosként is megszületik⁹). Mindez a buddhista filozófia szempontjából is értelmezhető: a világban minden múlandó, minden lény megjelenési formája is állandótlan (無常 *wuchang*), a Mulian-játékon belül tehát mindenféle átváltozás éppen azt bizonyítja, hogy alakunk a világban impermanens.

Hasonlóképp taoista szempontból is értelmezhető a Mulian-játék: a holtakért bemutatott szertartások, az azokban részt vevő taoista mesterek tulajdonképpen a belső alkimiai gyakorlatokhoz hasonló állapotban élik meg vagy játsszák el a pokolra szállást: a Dao filozófiája szerint a mikrokozmosz és a makrokozmosz azonos szerkezetű, ezért lehet a belső testi, vagy inkább pszichológiai mélybeszállást célzó gyakorlatokkal eljutni a pokol legmélyebb bugyraiba.

Az utóbbi két évszázadban Kína különböző vidékein különféleképpen előadott Mulian-játékok szövegük szerint Zheng Zhizhen 16. századi szerző 100 jelenetből álló művét, a *Mulian megmenti anyját – jóra serkentő színjáték* 目連救母勸善戲文 címűt követik.¹⁰

A kínai kutatók nagy figyelmet szentelnek annak, hogy mely változat tartalmaz olyan jeleneteket, melyek nem szerepelnek Zheng művében, mely változatok csak az eredeti egy-egy részletét jelenítik meg kibővített formában, ti. a Zheng művében nem szereplő jelenetek bizonyosan az adott terület folklór-hagyományához tartoznak. Másfelől Zheng művének elemzését igen modern szempontból kíséri meg Guo Qitao¹¹: az Anhui tartományi kereskedővárosban, Huizhouban, ahonnan Zheng Zhizhen is származott, már a tizenhatodik század óta a konfuciánus értékeken alapuló, de a merkantilista elit gazdagodását célzó ideológia volt az uralkodó – a Mulian-előadások tekintetében is. Ezért az eredeti, démonűző, buddhista értékeket valló szertartást felhasználják a konfuciánus szülőtisztelet, a tekintélyelvű társadalom erősítésére.

Konfuciánus szertartásként is előadták tehát Mulian történetét, mint a szülőtisztelet kiváló példáját. Így kerül a halált követő 49. nap után a 100. nap, az első éves évforduló, majd a harmadik éves évforduló a pokolkirályok sorát megidéző szertartásokba és temetési rítusokba Fujianben és Taiwanon.¹² Majd a halál után harmincadik és hatvanadik évben is előadják Mulian pokoljárását, az ősök templomában, az egész rokonsági klán jelenlétében¹³.

Vagyis a buddhista és taoista gondolatvilág és rítusok elemein túl a konfuciánus szülőtisztelet és tekintélytisztelet is megszólal a Mulian-játékokban, természetesen éppen az különbözteti meg egymástól a különböző vidékeken és más-más időben megjelenő játékokat, hogy melyikben hová esik a hangsúly. Hogy példát mondjak: Zheng színművének egyik jelenetében egy fiatal apáca elhagyja a kolostort. Ezt a jelenetet önállóan is előadják, egyik magyarországi vendégszereplésén a pekingi opera műsorán is szerepelt. Eredetileg Zheng színművében az apáca esete, más jelenetek sorában, éppen azt példázza, hogy akik vétenek fogadalmaik ellen, azok milyen súlyos bünt követnek el. (A szertartáson belül a bűnvallás részhez tartozik e jelenet is). Ám önálló színpadi műként szövege is, szerepe is, hangulata is, előadásmódja is megváltozik: az apáca és a párhuzamos jelenetbeli novícius összetalálkoznak, és vidám incselkedés közepette együtt hagyják el a hegyi kolostort.

9 Mao Gengru 1993: 119–121.

10 Zheng 1955–1959.

11 Guo 2005.

12 Teiser 2003: 112–113, 148, 157 n.10.

13 Judd 1994a: 230–231.

S hogy még egy vallás összefüggésében értelmezem a Mulian-játékot: az előadások nemcsak azért kapcsolhatók a sámánizmushoz, mert a pokoljárás maga, a poklok kapujának felnyitása éppen sámán-motívum¹⁴, hanem azért is, mert a leírások szerint több előadásban is valódi próbatételeknek vannak kitéve – nem a szereplők – az előadók. Jóllehet a Mulian-játék előadása szinte mindenütt szertartás-szerű, némely változatokban az egész előadás igazi spirituális szertartás, sámán-beavatás-szerű mozzanatokkal, mint az egyik anhui-tartományi változat, amelyben a főszereplő Muliannek egy zászlórúdra kapaszkodva kell több napot eltöltenie¹⁵, vagy a sichuani változatban, ahol Liu asszonyt az égből küldött démonok szabályos üldözési-harcos jelenet alatt fogják el, és ahol több méter magasról ugrik le, miközben a démon-pokolszolgák megtestesítői valódi, éles-hegyes háromágú lándzsákat akasztanak a hajába. Aki a jelenetet leírja, meg is jegyzi, hogy a pontatlanság az előadás közben halálos veszedelmet jelent.

*„Régen, amikor Sichuanban előadták a Mulian-játékot, volt benne egy „Harc háromágú lándzsával” jelenet, ahol a Negyedik Liu asszonyt játszó színészt a démonok öt lándzsával fogták körbe: a fejét kétfelől, a két hóna alatt és a terpesz-közén. Úgy is nevezték: öt lándzsás ütés, vagy másként: pördülős lándzsaharc. A Negyedik Liu asszonyt megtestesítő színészt, miközben egész teste pörgött, mindenütt érték a lándzsák, igen veszélyes volt. Éppen mert veszélyes volt, mielőtt elkezdődött volna a játék, annak aki az előadást rendezte, halotti ruhát és koporsót kellett készíttetnie, elhelyezték a színpad alatt; ha a színészt leszúrták, készenlétben voltak a gyász eszközei. Ha pedig úgy jutott túl az öt lándzsán, hogy nem esett baja, megkapta a halotti ruhát és a koporsót. A halálesetet, (ha bekövetkezett) a helybeliek úgy tekintették, hogy Mulian anyja megkapta büntetését...”*¹⁶

Hasonlót ír le Lu Xun a shaoxingi játékról, a csüngő férfi szerepéről, amelyben, ha nem elég ügyes az előadó, könnyen valódi halott lehet belőle.¹⁷

Annyit szeretnék még hozzátenni, hogy a *Mulian xi* nem a kínai színjáték egyik műformája, bár színészek is előadták a darab különféle változatait, vagy egyes jeleneteit. Ami figyelmet érdemel, az a kínai kultúrának egy olyan, kihalóban lévő rétege, amely még így romjaiban is, restaurált, felelevenített változatában is másik Kínát tár a szemünk elé, nem azt, amelyet a klasszikus műveltség fényében láttunk. Vad és tomboló, a lélek mélyébe hatoló, babonás és mélyen vallásos, de egyszersmind életrevaló, humoros, minden helyzetben magát feltaláló, tragikus színekkel teli (mely színek szinte hiányoznak a kínai színjáték gyakorta előadott műformáiból és műveiből), egyszerűségében is expresszív és magával ragadó... és még sorolhatnám a jelzőket. Ehelyett inkább konkrét példákat hozok, mivel valamennyi (lejegyzett) változatot nem áll módomban áttekinteni, összesen három műről beszélek:

1. Zhejiang-tartományi Mulian-játék

Egy olyan, Zhejiang tartományi változat az első, melynek szövegét a fent említett Taiwanon kiadott Minsu Quyi Congshu sorozatban találtam meg. A szöveget magát igen pontos, a folklórgyűjtés minden szabályát megtartó kutatási beszámoló előzi meg Xu Hongtu 徐宏圖 tollából.¹⁸ (Leírja a helység demográfiai jellemzőit, történetét, vallási állapotát; az adott szertartás külső

¹⁴ Teiser 1996: 157–167.

¹⁵ Zhao 1982.

¹⁶ Yu Yi 1993: 231.

¹⁷ Lu Xun 1936, Magyarul: Hamar – Salát, 2007: 45–52.

¹⁸ Xu 1995.

körülményeit, menetét és szerkezetét, az előadók szociológiai jellemzőit, a szertartás közben használt eszközöket, a tabukat; ezután ad részletes leírást magának a játéknak a menetéről, szüzséjéről, az éneklésmódokról, maszkokról, ruhákról, zenészerszámokról. És közli az előadott játék szöveges vázát, melyet Zhu Fuyu 朱福雨 mondott tollba, és Ma Youhua 馬佑華 jegyzett le és rendezett sajtó alá.)

A szertartás a Zhejiang tartomány, Dongyang városhoz tartozó Mazhai körzet Kong falvának Luoia (szanszkrit naraka a.m. „pokol”) templomában zajlik. Guanyin bódhiszattva születésnapján, a második holdhónap 18. és 19. napján, egy nap és két éjszaka. A résztvevők: a szerzetesek kara, a templomfőnök (buddhista szerzetes), és a „buddhista mama”, azaz egy buddhista hívő matróna. A résztvevők előbb fogadják Buddhát, leborulnak bűnvallomásra, hosszú életért könyörögnek, majd kikísérik Buddhát, kiviszik a mécseseket. A szertartást zene és énekszó valamint szútrarecitálás kíséri. A zenét a szerzetesek kara játssza, négy hangszeren adják elő, melyek közül kettő fúvós és kettő ütős hangszer. A fohászok és a Buddhát üdvözlő könyörgés elhangzása után a „Tiszta víz dhárani” következik, majd pedig a „bűnbánás dhárani”-ja, ekkor kerül sor arra a szintén varázsszövegszerű bűnbánó szövegre, amely már konkrét kapcsolatban van Mulian történetével: a Vértó Bűnbánás-ra, melyet 108-szor ismételnék.

南無地，
十圓自連劫，

目連誦過血盆經，
血污池中超生出，
五色蓮花度女人。
南無目連如來佛！

„Tisztelet a Földnek
Tízszer fordul a kalpa-láncolat
Mulian elkántálta a Vértó szútrát
A vérszenyes tóból új születés kél
Az ötszínű lótusz megmenti az asszonyokat
Tisztelet Muliannek, a Tathágatának!”

Ez után 108-szor leborulnak Kṣitigarbha bódhiszattva előtt, (akit Kínában sokhelyütt a Pokol fejedelmének tartanak, másrészt pedig ő az a bódhiszattva, akinek Buddha megadta a lehetőséget, hogy a lények karmáját megváltoztathassa). A szertartás résztvevői elmondják a hozzá intézett bűnbánó fohászt, azután a taoista pantheon feje, a Jáde császár előtt is 108-szor leborulnak.

Ezt követi a könyörgés a hosszú életért.

Ezután kikísérik Buddhát, kiviszik a mécseseket, és így éjfél táj az aznapi szertartás véget ér.

A következő napon hasonló könyörgések kíséretében kerül sor a Mulian történet helyi változatának előadására. Maga a darab eredetileg 110 jelenetből áll, sok szereplővel. Szüzséje jelentősen eltér Zheng darabjától. Liu asszony elveszti két fiát, és ezért fordul el a buddhista hit-től, ezért öl állatot. Ekkor Jáde császár kegyéből újra fia születik, Mulian, aki csúnya gyermek,

ezért szerzetesnek adja. Ő maga meghal, és pokolra jut. Mulian érte meg, Buddha, Guanyin és a Jáde Császár egyaránt varázsszereket adnak neki (hasonlóan a varázsmesék szüzséihez, ahol a természetfeletti erővel rendelkező segítők varázsszerekekkel látják el a hőst), hogy segítsék pokolbéli útján. Mulian különféle táncok és akrobatikus mutatványok kíséretében ezen eszközök segítségével mind a tizenkilenc pokol kapuját kinyitja. A Vérszennyes tóban találja anyját, akit felvisz az égbe. 1989-ben amikor a leírás készült, nem adták elő az egész darabot, csak négy jelenetet.

A szöveg szerint öt szereplő van:

Hegyi ember

Mulian

Liu asszony, Mulian anyja

Ökörfejű, Lóporfajú pokoldémonok (itt nem jelennek meg a színen).

A nép (akit vagy a hívők alakítanak, vagy a templomfőnök családtagjai)

A szöveg maga végig verses, néhány prózai mondattal. A hívek mintegy processzió-szerűen részt vesznek az előadásban, nincs külön színpad és nézőtér.

A szertartás csak azt jeleníti meg, amikor Mulian megérkezik a pokolba, megtudja, hogy anyja a legmélyebb pokolban senyved, ott is a Vérszennyes tóban. Ezután énekelve és tánc kíséretében sorban egyenként megnyitja mind a tizenkilenc pokol kapuját, és az utolsóban megtalálja anyját. Anyjával végigjárják a pokol tíz termét, tiszteletüket teszik a pokol tíz fejedelme előtt.

Következő jelenet: Mulian átalvető rúdon viszi a szútrákat és a másik végén anyját, úgy megy a mennybe. Megérkezvén fellép egy magas emelvényre, ez jelképezi, hogy a levegő-égben van. Ott anyja szomjas lesz. A menny ura sárkánykönyvet ad Liu asszonynak, hogy a szomját oltsa, ekkor az asszony megkívánja a sárkányhúst is. Bűnös vágya miatt újra lepottyan a mennyből. Mulian bánatában – továbbra is szülőszerető fiú – elmondja a terhesség tíz hónapjának kínját. (Zheng Zhizhen darabjában és más változatokban ezt maga Liu asszony énekli.) Sír anyjáért. Liu asszony felébred, bűnbánatot tart. Ekkor a Pokol fejedelmei elé járulnak és kérik a Tíz teljességet: shi quan 十全 (hosszú életű, gazdag szülőket; apóst és anyóst, akik földet, házat vesznek; ügyes férjet, aki első a vizsgán; leányt, aki 22–23 évesen elhagyja a szülői házat, gazdagon megy férjhez; fiuknak jó feleséget; ügyes, kedves gyermekeket (unokákat); jó vőt, aki magas hivatalt kap; nagy földbirtokot gáttal, kúttal; jó rokonokat; hogy télen távozzék az élők sorából, szép temetést.) Itt a játék véget ér.

A szertartás folytatódik, fordított sorrendben, mint az elején.

2. Hangzhou, Mulian-némajáték

Shaoxingből terjedt el Hangzhou vidékén.¹⁹ Hatvan évvel ezelőtt a hangzhoui Nyugati tó vidékén templomi szertartások és áldozatbemutatók alkalmával szokás volt e Mulian-némajátékot előadni. A szertartások a járványok és ártások elűzését célozták, békességért, nyugodt

¹⁹ A saohingyi Mulian-játékról a shaoxingi származású kínai író Lu Xun és testvérbátyja, Zhou Zuoren is írt. (Lu Xun, 1957(1927): 244-251 és 294-300; magyarul: Lu Hszün

2008: 57-70. 1958: 498-504; Zhou Zuoren, 1984.) Az 1930-as évekből származó leírást közöl David Johnson (Johnson, 1989:18-19.)

életért könyörögtek a résztvevők. Szöveg egy szó sem hangzott el, mindent mozdulatokkal fejeztek ki. Az előadók különféle testtartásokkal, kézmozdulatokkal, mimikával, tánccal és harcművészet segítségével jelenítették meg a cselekményt. Az előadók játékát dobszó és un. Mulian-kürt szava kísérte. A hangzhoui adatközlő, a 82 esztendősh Zheng Jinfa 郑金发 annakidején részt vett az előadásban.

„A színpad üres, színészek sincsenek jelen, csak a fenyőgyanta-mécsek pislogó fénye világítja meg. Oldalról hirtelen alkoholt fecskendeznek be, a mécszlángtól lángra lobban. Mindez azért történik, hogy a nézőtérben mindenki figyeljen a színpadra: kezdődik a játék.”

Az egyik leggyakrabban előadott jelenet *Liu asszony élve elfogatása* volt.

„Abban az időben a „Liu asszony élve elfogása” jelenetben öt démon kergette az asszonyt, három ágú villás lándzsájukkal a földre fekiüdtek, és az asszony haját próbálták felcsavarni; az asszony menekült előlük, felmászott egy több méter magas emelvényre, és fejjel lefelé leugrott, a démonok pedig felfogták. Valódi, élesített villás lándzsával adták elő, az előadó több méter magasról ugrott le, ha nem vigyázott, az életébe kerülhetett.”²⁰

(当年《活柯刘氏》一折中，五鬼差追捕刘氏，小鬼在千钧一发之际用钢叉踩地叉住刘氏头发的高难动作及最后刘氏逃至高台倒翻下来，被众鬼差托举着下场的惊险，老人说：那可是货真价实的钢叉，几米高的台子，一不小心要出人命的。)

1947 után templomi ünnepségeket és más népi szertartásokat mind betiltották, így a Mulian-némajáték is lassan elfelejtődött. Már csak öt idős személy él azok közül, akik annakidején betanulták a szerepeket, és képesek voltak előadni a Mulian-némajátékot.

A világhálón közölt cikk most „segélykiáltást” hallat, hogy mentse meg a hangzhoui némajáték-változatot az enyészettől, mert ha mindenki meghal, aki még tudja, hogyan kell előadni, menthetetlenül kihal e különös szokás és szertartás.

3. Hakka temetési szertartás

Fujian tartományban és Taiwanon gyakori, hogy temetési szertartásokon Mulian történetét adják elő buddhista és/vagy taoista szerzetesek. (Megjegyzendő, hogy az ünnepi alkalmakon kívül sok vidéken akkor vették elő a Mulian-játékot, ha a környéket valamilyen vész sújtotta, vagy ha sok öngyilkosság fordult elő, tehát ilyenkor a szertartásnak a démonűző, tisztátalanságot szüntető szerepe került előtérbe.) A Fujian tartományi Putianben különböző halotti szertartáshoz hívták segítségül ezt a rítust: mást, ha az anya meghalt a gyermekágyban, mást, ha erőszakos halállal halt valaki a környéken.

A Hakka szertartást Chao'an járásban jegyezte le Kenneth Dean, az ő cikke nyomán ismeretem.²¹ Csak buddhista szerzetesek vezették a rítuálét, két személy: a közelmúltban meghalt hatvanéves férfi, és tizenöt évvel korábban elhunyt felesége tiszteletére. Oltárt állítanak, azon Buddha-képmások láthatók. Öt buddhista szerzetes van jelen. A szertartás vezetője vörös palástban, a Muliant játszó személy buddhista kasában, a Pokol őre feketében, a Sárga ruhás hírnök, és a legfiatalabb, ő Mu-cha altábornagyot jeleníti meg. Mindannyian harcművészeti táncot adnak elő az oltárnál. Ezután a falutól távolabbra eső szérúre vonulnak a gyászolókkal együtt. Ott egy kisebb homokdombot hordanak össze: ez a pokol. A homokdombra rizsfonatot

helyeznek, majd öt képet szúrnak bele, melyek Muliant, anyját, az alvilági bírót, a pokol őrét és az Igazság tükrét jelképezik. A homokdomb köré teáscsészéket helyeznek, a csészék mintegy arcot formálnak: két szem, száj, orr. Az öt szerzetes megkerüli a homokdombot, a lélek-zászlót a szertartás-vezető viszi. Mulian egyedül köröz a domb körül, papírcsíkokat gyűjt, feldobja, majd elkapja. E lángoló papírokkal végez harci mozdulatokat. Azután talizmánt rajzol a levegőbe, majd letérdel, mudrákat mutat mind a négy égtáj felé. Itt kezdődik az „Átjutás a démonok kapuján” nevezetű rész. Megjelenik egy démon, feláll egy székre. Mulian bemutatkozik és követeli, hogy engedje be. A pokol őre próbának veti alá. Mulian meglehetősen tájékozottságot mutat a pokol köreinek ismeretében: elmondja, hogy keresztül megy a Háromágú Lándzsás úton a Sárga Forrásnál, végigjárja a tizennyolc poklot, a Sóhajok hídját, a Visszatekintés teraszát és eljut a Nyugati Hegyekhez. De a pokol őre még ekkor sem engedi át. Ekkor Mulian hármat koppant a földön a botjával, ezáltal a Démont kiüti helyéről, és beléphet. Ekkor megjelenik a Sárga ruhás hírnök (a kínai történetekben a legfelsőbb helyről érkező hírnököt nevezik így), körbevezeti a homokdomb körül Muliant és a gyászolókat. Elmondja a gyászbeszédet, azután ismét körbejárják a homokdombot. Két, vörös folyadékkal teli üveget helyeznek a domb fejéhez. Ezt különböző mozdulatok kíséretében kiöntözik. Ekkor elveszik az öt képet a homokdombról és szétrugdossák, szétszórják a homokdombot, vagyis a poklot magát. Ezzel a szertartás végetér.

A Mulian-játék számtalan arca közül e hárommal próbáltam érzékeltetni a kínai népi buddhizmus, vagy a kínai népvallás helyi színeit. A Mulian-játék sehol sem őrződött meg tisztán buddhista formájában. Kína-szerte szinte valamennyi Kínában honos vallás elemei kimutathatók e szertartásos drámai játékokban. Különféle vidéken előadott változatokban nyomon követhető a helyi néphagyomány hatása is.

Hivatkozások

- Dean, K. 1989. „Lei Yu-Sheng („Thunder is Noisy”) and Mu-lian in the Theatrical and Funerary Traditions of Fukian.” In: Johnson D. (ed.) *Ritual Opera, Operatic Ritual „Mulian Rescues His Mother” in Chinese Popular Culture* Berkeley: University of California Press. 46–104.
- Guo, Qitao 2005. *Ritual Opera and Mercantile Lineage: The Confucian Transformation of Popular Culture in Late Imperial Huizhou*. Stanford, CA: Stanford University Press
- Hamar I. – Salát G. (szerk.) *Modern kínai elbeszélők*. Budapest: Balassi Kiadó
- Iván Andrea 2000. „Maugalyāyana alakja a burját folklórban.” In: Birtalan Ágnes – Yamaji Masanori (szerk.) *Orientalista nap 2000*. Budapest, MTA Orientalisztikai bizottság – ELTE Orientalisztikai Intézet, 52–64.
- Johnson D. 1989. „Actions Speak Louder than Words: The Cultural Significance of Chinese Ritual Opera.” In: Johnson D. (ed.) *Ritual Opera Operatic Ritual „Mulian Rescues His Mother” in Chinese Popular Culture*. Berkeley: University of California Press. 1–45.
- Judd E. R. 1994. „Mulian Saves His Mother in 1989.” In: Watson, R. (ed.) *History, Memory and Opposition Under State Socialism*. Santa Fe: School of American Research Press. 105–126.
- Judd, E. R. 1994a. „Ritual Opera and the Bonds of Authority: Transformation and Transcendence.” In: Yung, B. – Rawski E. S. – Watson R. S. (eds.) *Harmony and Counterpoint. Ritual Music in Chinese Context*. Stanford Ca: Stanford University Press. 226–248.

- Kalmár Éva 2007. „Zhou Zuoren és Lu Xun a shaoxingi Mulian-játékról.” In: Hamar I. – Salát G. (szerk.) *Modern kínai elbeszélők*. Budapest: Balassi Kiadó. 38–52.
- Lőrincz László 1966. (szerk.) *Molon szerzetes pokoljárása, Maugalyāyana szutra*. Mongol Nyelvelmléktár X, Budapest, ELTE Belső-ázsiai Intézet.
- Lőrincz László 1982. *Molon-toyin's journey into hell, Altan Gerel's translation*. Budapest. Monumenta Language Mongolicae 8.
- Lu Hszün 2008. *Hajnali virágok alkonyi csokorban* (Galla Endre ford.). Budapest, Európa Könyvkiadó
- Lu Xun 魯迅 1936. „Nü diao 女吊.” In: *Lu Xun Quanjí* 魯迅全集 6. 498–504.
- Lu Xun 魯迅, 1957(1927): „Wuchang 武常” In: *Lu Xun Quanjí* 魯迅全集 2. 244–251
- Mair, V. H. 1986–87. „Notes on the Maudgalyayana-legend in East Asia.” *Monumenta Serica* 37: 83–93.
- Mao Gengru 茅耕茹 1993. *Mulian ziliao bianmu gailue* 目連資料編目概略, Wang Qiugui (ed.) Monograph Series of Studies in Chinese Ritual, Theatre and Folklore 2.
- Sárközi Alice 1976. „Mongolian picture-book on Molon-toyin's descent into Hell.” *AOH* 30(3): 273–308.
- Sárközi Alice 2002. „Sūtra of Recompensing the Parents' Goodness. Gratitude for the Forefather.” *AOH* 55 (1–3): 207–235.
- QQ 2006 „Hangzhou jinji qiangqiu ya Mulian-xi 杭州紧急抢救 “哑目连戏” (Hangzhou, sürgős felhívás gyors mentésre, a 'Mulian-némajáték').” (Online) news QQ.com, 2006. (Web-cím) <http://news.QQ.com>. (Megtekintve: 2008. 02. 03.)
- Strickman, Michael 1985. „Therapeutische Rituale und das Problem des Bösen im frühen Taoismus” In: Naundorf, G. – Pohl, K.-H. and Schmidt, H.-H (eds.) *Religion und Philosophie in Ostasien*, Würzburg, 185–200.
- Teiser, Stephen F. 2003² [1994]. *The Scripture of Ten Kings and the Making of Purgatory in Medieval Chinese Buddhism*. Honolulu: Kuroda Institute Book, University of Hawaii Press.
- Teiser, Stephen F. 1996² [1988]. *The Ghost Festival in Medieval China*. Princeton: Princeton University Press.
- Xu Hongtu 徐宏圖 1995. „Zhejiangsheng Dongyangshi Mazhaizhen Kongcun hanrende Mulian-xi 浙江省東陽市馬宅鎮孔村漢人的目連戲” [„Zhejiang tartomány Dongyang város Mazhai kerület Kong falva han nemzetiségű lakóinak Mulian-játéka”] [Wang Qiugui (ed.) *Monograph Series of Studies in Chinese Ritual, Theatre and Folklore* 23.] Taipei: Shih Ho-Cheng Folk Culture Foundation
- Yu Yi 于一 1993. „'Mulian guli' kao 「目連故里」考” [„Kutatások 'Mulian szülőföldjéről'”] *Minsu Quyi* 民俗曲藝 (Taipei) 77:221–240.
- Wang Qiugui 王秋桂 (ed.) 1993. *Mulian xi* 目連戲. *Minsu Quyi* 民俗曲藝 (Taipei) 77–78, Shih Ho-Cheng Folk Culture Foundation.
- Wang Qiugui 王秋桂 (ed.) 1993–1997. *Minsu Quyi congshu* (Taipei) (Monograph Series of Studies in Chinese Ritual, Theatre and Folklore) 2, 16, 17, 21, 22, 23, 39, 54, 57, 58, 59, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 73, 81, Shih Ho-Cheng Folk Culture Foundation.
- Zhao Jingshen 趙景深 1982. „Mulian gushi de yanbian 目連故事的演變” [„A Mulian-történet változásai”] In: Zhou Shaoliang – Bai Huawen 周紹良 白化文 (ed.): *Dunhuang Bianwen Lunwenji* 敦煌變文論文集 [„Tanulmánygyűjtemény a dunhuangi átváltozás-szövegekről.”]. Shanghai: Guji Chubanshe. 457–475.

-
- Zheng Zhizhen 鄭之珍 1955–1959. Mulian jiu mu quanshan xiwen 目連救母勸善戲文 („Mulian megmenti anyját – jóra serkentő színjáték.”) In: Guben xiqucongkan chuji, di ba han 古本戲曲叢刊初集 第八函 . Shanghai: Shangwu Yingshuguan.
- Zhou Zuoren 周作人 1984. Zhou Zuoren Zaoqi Sanwenxuan 周作人早期散文選, Shanghai, Shanghai Wenyi Chubanshe